

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל
נחמן כהנא

חג החנוכה

חג החנוכה כפי שנהוג לחגוג בימינו, גם בגולה, מתבטא בהדלקת נרות. כמנהג המסורת, מדליקים ביום הראשון נר אחד, וכל יום מוסיפים נר נוסף עד שמגיעים לשמונה נרות. לאחר הברכות והדלקת הנרות, שרים כולם את הפיוט הידוע מעוז צור.

הפיוט נכתב כנראה במאה ה-13 עשרה, בגרמניה בתקופת מסעות הצלב ומשחזר את הפעמים הרבות שבהם נגאל עם ישראל. כל בית בפיוט מזכיר גלות אחרת. הבית השני מזכיר את יציאת מצרים, הבית השלישי את גלות בבל, הבית הרביעי מספר על נס פורים, החמישי על נצחון החשמונאים והבית האחרון חוזר ומבקש נקמה באויבי ישראל.

חביב עלינו החג הזה, אולי אפילו יותר מחגים אחרים. עובדה היא שחג זה מקובל על חוגים רחבים ביותר, ונחגג גם במשפחות מתבוללות, ביניהן גם כאלה שמתהדרות עם עץ אשוח מקושט ומואר לקריסטמס, ולצידו מאירה חנוכיה כשרה. רבות נכתב וסופר על יהודים שהדליקו נרות חנוכה בהסתתר ותוך סיכון נפשם, כך היה עם האנוסים בספרד ובפורטוגל, ובימינו בגטאות ובמחנות ההשמדה תחת שלטון הנאצים.

יש מדליקים על נס פח השמן שהספיק לשמונה ימים, ויש מדליקים לזכר נצחון המקבים.

גלגולים רבים עבר חג החנוכה במסורת הדורות, ולשאלה: "מאי חנוכה?" יש יותר מתשובה אחת.

לפי המסופר בספר חשמונאים א' חג החנוכה אינו אלא חג חנוכה "העבודה" בבית המקדש. סיפור אחר אנו מוצאים בספר חשמונאים ב', כאן החג הוא "מעין סוכות" שני, וכמו בחג הסוכות חוגגים אותו "בענפי עץ עבות ובענפי הדר ובכפות תמרים", וכן שרים בו "הלל" לה'.

אולם יצוין ששני המקורות חסרים את הסימנים המובהקים של החג בימינו. אין השם "חנוכה" נזכר בהם, וכן לא נזכר בהם המנהג להדליק "נרות חנוכה". במקור אחר שנכתב מאות שנים אחר חנוכה המקדש בימי החשמונאים, (יוסיפוס פלאביוס) בספרו "קדמוניות היהודים" מתאר את חג החנוכה כך: ואני מצטט:

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

"השמחה בגלל האפשרות לחדש את עבודת ה' בבית המקדש היתה כה רבה, שקבעו

חוק לדורות לחוג מדי שנה בשנה שמונה ימים את חנוכת בית המקדש". ומוסיף

"אנו חוגגים את החג הזה מן

הזמן ההוא ועד ימנו, וקוראים לו "חג האורים" או חג הנרות, מכיון שאני סבור

שהאפשרות לחיות לפי דתנו ניתנה לנו באופן כה בלתי צפוי - כמו ברק אור הבא

פתאום".

מדברי יוספוס פלביוס אנו למדים שעוד בדור שלפני חורבן הבית השני, לא היו נרות

חנוכה מנהג קבוע וידוע לכל. ועדיין ביקשו הסבר מניח את הדעת למנהג זה.

מה היו הסיבות שגרמו לפריצת המרד ע"י מתתיהו ובניו?

מאז התמוטטותה של ממלכת פרס ע"י כיבושיו של אלכסנדר מוקדון, והשתלטותו

על כל אסיה הקטנה בשנת 331-לפנה"ס) ומותו של אלכסנדר כ-12 שנים לאחר מכן,

החלו מלחמות בלתי פוסקות בין יורשי אלכסנדר על השליטה בחבלי הארצות

שנכבשו.

כך נוסדו שלוש ממלכות גדולות עם שלושה בתי מלכות: שושלת התלמיים ששלטה

במצרים והסביבה ושושלת הסלביקים באזור סוריה ואנטיגונוס ביוון ומקדוניה.

חמש מלחמות- הקרויות המלחמות הסוריות- התנהלו במשך המאה השלישית בין

בית סלביקוס לבית תלמי. ומפני שארץ ישראל היתה בתווך, נערכו המלחמות בין

שתי ממלכות אלה גם בתוך שטחי ארץ ישראל.

נוקי המלחמה היו קשים מאוד. יוספוס פלביוס מתאר את מצבם של היהודים

ביהודה כאוניה מיטלטלת ונלחצת על-ידי נחשולי-ים מכאן ומכאן (קדמ"ב"ב 130).

קשה היה ליהודים לעמוד מהצד, הם הרגישו שעכשיו נוצרה הזדמנות להחזיר את

החרות המדינית שאבדה להם עוד עם חורבן הבית הראשון. וכך נאלצו לעיתים

לתמוך פעם בתלמים ופעם בסלביקים

אולם בסוף המאה השלישית חל שינוי בהלך הרוח, והיהודים קיוו לשינוי ולשיפור

המצב כתוצאה מחילוף השלטון. על כל פנים, במלחמה הסורית החמישית הם

סייעו לאנטיוכוס השלישי משושלת סלביקוס. הם קיבלוהו בכבוד, סיפקו את צורכי

צבאו, ואף סייעו בגירוש חיל המצב המצרי מירושלי

אנטיוכוס לא איחר לגמול ליהודים על עזרתם, ובמכתבו לנציב של חילת סוריה

(חילת סוריה

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

היא סוריה הדרומית וארץ ישראל) בענין היהודים (קמדי' י"ב 144-138) הוא מצווה עליו לשקם את ירושלים שנפגעה במלחמה ולכנס את תושביה: לעזור להם בשיקום בית המקדש, להשיב את החרות לכל אלה שנכבשו לעבדים ועוד הקלות רבות אחרות.

מספר מילים על יהודי מצרים בעת ההיא

במהלך השנים הרבות של שליטת היוונים בכול הארצות שנכבשו ע"י אלכסנדר מוקדון שקדו היוונים במרץ רב להפיץ ולהנחיל את תרבותם ההלנית בין העמים. אך נשמרו שלא לפגוע בדתם. כך נהגו גם לגבי היהודים, שתפוצתם במצרים היתה אז גדולה מאוד, אך הקהילה הגדולה והחשובה ביותר היתה באלכסנדריה. יהודי מצרים הושפעו מאוד מהתרבות הסובבת אותם ותוך זמן לא רב הפכה הלשון היוונית לשפת דיבורם והעברית נשתכחה מפייהם. תופעה זו הולידה צורך לתרגם ליוונית את ספרי הקודש, על מנת שיובנו ע"י יהודי אלכסנדריה. אך לא רק זאת היתה הסיבה היחידה לתרגום ספרי הקודש ליוונית. החיבור שנקרא אגרת אריסטיאס אל פילוקרטס, נכתבה בשנת 270 לפה"ס(שמחוסר זמן לא אכנס לעמקו) מוסיף טעם נוסף לצורך בתרגום זה. באגרת-- אריסטיאס מספר לאחיו פילוקרטס אודות הספריה הגדולה שהמלך תלמי פילדלפוס מקים באלכסנדריה, וכי הוא המליץ למלך ולספרן הראשי להכליל בספריה, גם את ספר תורת היהודים. הם פנו לכהן הגדול בירושלים ובקשו את עזרתו הוא נענה לבקשתם ושלח שבעים ושנים זקנים מלומדים שיתרגמו את התורה ליוונית. יהודי מצרים קבלו תרגום זה וקדשוהו, וגם אסרו להכניס בו שינויים.

ארץ יהודה בראשית השלטון הסלבקי

הזכרתי קודם את ההטבות שאנטיוכוס ה-3 ציווה להעניק ליהודים על עזרתם במלחמה. אולם

אידיליה זו לא האריכה ימים רבים...

עשר שנים אחר נצחונו המכריע על בית תלמי, ניגף אנטיוכוס ה-3 בפני הרומאים בקרב מאַגְנֶסְיָה (ראשית 189 לפה"ס) מפלה זו פגעה קשה בבית סלווקוס ועוררה רבים מנתיניו למרד. אנטיוכוס ה-3 שהתחייב לשלם פיצויים כבדים לרומאים, מצא את מותו שעה שניסה לשדוד מקדש בעילם.

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

בינתיים עלה על כס-המלוכה מלך חדש אנטיוכוס אפיפנס ה' 4 (175—164 לפה"ס) שאף לאיחוד מחדש של הממלכה על-ידי יצירת אחדות דתית ומיזוג האלים, כשבראשם זאוס האולימפי. במסגרת זו הפר אנטיוכוס אפיפנס את הצהרתו של אנטיוכוס ה-3 שהבטיח חופש דת ליהודים. הוא נטל את הכהונה הגדולה מידי חוניו הכהן הגדול ומסרה ליאסון אחיו. היה זה מעשה ללא תקדים- סילוק כהן גדול ומינוי אחר במקומו על-ידי שלטון נוכרי.

המניעים להדחתו של חוניו היו: הצעות כספיות מפתות שהציע יאסון לאנטיוכוס, היותו של חוניו חשוד בנטיות פרו תלמיות, וכן שאיפתו של אנטיוכוס לעודד את מגמות ההתייוונות באזורי שלטונו, ושאיפתו לארגן ערים במתכונת המדינית של הפוליס.

בשנת 175 (לפה"ס) נוסד בירושלים משטר של פוליס יוונית. בוטל שלטון התורה ובמקומו קם משטר חדש. כבר צעדיו הראשונים עוררו זעזוע ביהודה. בספר מק"ב נשמעת תלונה מרה על המידות היווניות שפשטו בעיר. הגימנסיון שהוקם בעיר שימש לתחרויות ספורט והיאבקות שמשכו את צעירי האזרחים, שרבים מהם היו כהנים. אין צורך להסביר את הרושם הקשה שעשו על יראי ה' התעמלות בעירום, משיכת עורלה, וטקסים שונים שהיו מקובלים במוסדות אלה.

בשנת 172 לפה"ס הדיח אנטיוכוס את יאסון מהכהונה ומינה תחתיו את מנלאוס, שהיה אף יותר קיצוני כמתיוון מיאסון. בין מעשיו הראשונים של מנלאוס היה השימוש באוצרות המקדש לצרכיו. חילול קודש זה עורר חימה רבה, ובהתנקשות שפרצה בין העם לבין אנשי הפוליס ברשות ליזימאכוס- אחי מנלאוס – גברה יד העם וליזימאכוס נהרג בה. אולם בתמיכתו של המלך הצליח מנלאוס לשמור על שלטונו.

אנטיוכוס ה-4 הגביר את חמת העם כאשר שדד את אוצרות המקדש, שעה שעבר בירושלים בשובו ממלחמה במצרים (שנת 169 לפסה"נ).

גזרות אנטיוכוס

ההתנגדות העיקשת והלוחמנית של שומרי התורה למדיניות של אנטיוכוס והמתיוונים שתמכו בו, הולידה תגובה חריפה מצד אנטיוכוס.

הוא נקט נגד היהודים צעד יוצא דופן בתולדות העת העתיקה—גזרות דת!

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

בשנת 167 לפסה"נ נגזרו הגזרות על דת ישראל. נאסר ללמוד ולקרא בתורה,

וספריה

הושמדו. טקס המילה נאסר בעונש מוות, קרבן-התמיד הופסק. יתר על כן, כפו על

היהודים לחלל את מצוות דתם, הם אולצו להשתתף בטקסים אליליים, להקריב

קרבנות לאילילים, לאכול מאכלים טמאים ולחלל את השבת. אך רדיפות דתיות כה

אכזריות, שלא היו כדוגמתן, הולידו את

מלחמת- הגבורה שנוהלה ע"י מתתיהו החשמונאי וחמשת בניו והפכה לסמל ומופת

ללוחמי חופש ולשומרי אמונים מאז ועד עתה. ! נסים לא היו שם, אומץ לב גבורה

ומסירות נפש כן. ועל אלה נאמר אחינו גיבורי התהילה !-----

לסיכום

האם היה סיכוי כלשהו ששתי התרבויות - התרבות ההלניסטית אלילית, שסגדה

לאלים מיתולוגים, ודת ישראל המונותואיסטית חמורת הסבר, שמאמינה באל אחד

- יוכלו ללכת יחדיו ולהיזון אחת ממשנהה?

מסתבר שלא. אלא אם העם אשר הכח בידו יאנוס את האחר, בעיני היוונים כל מי

שלא היה מוכן לאמץ את תרבותם נתפס כברברי. ומילת ילדים - ברבריות אכזרית.

העובדה שרבים מבני עם ישראל הוקסמו מתרבות יוון הזוהרת אינה מעידה על כל

העם. ציבור המתיוונים היו מרוכזים בירושלים ובחלק מערים אחרות. אך מרבית

העם שישב בפריפריה ובכפר כגון: איכרים עובדי אדמה, נשאר שומרי אמונים.

משום כך המרד לא פרץ בירושלים אלא במודיעין.

נס המרד של המקבים נגד היוונים והמתיוונים לא היה הצעד המלחמתי הראשון

במאבקם של היהודים לשמירת חוקי התורה. קדמו לו התקוממויות אלימות

ספורדיות, שהיו כעין הכנה לבאות. מתתיהו וחמשת בניו הצליחו לאסוף לוחמים

נלהבים רבים, שהיו מוכנים למסור את נפשם

על מלחמה צודקת זו. בין הלוחמים היו גם חסידים ששוכנעו שמותר להילחם גם

בשבת ולראות בזה פיקוח נפש. קיימות סברות שגם יהודים ממצרים השתתפו

במלחמות ההן. יהודה המקבי ולוחמיו היכו מכה קשה את היוונים והמתיוונים.

יהודה התגלה כאסטרטג, מצביא, ומדינאי נבון וידע לקשור ברית גם עם רומי

לצורך השגת מטרותיו. אולם לא כל המטרות הושגו, אנטיוכוס ה-5 אישר מחדש

את חרותם הדתית של היהודים והחזיר להם את המקדש, כך שמטרות המרד

הדתיות הושגו. אולם, מצב של כפיפות מדינית של יהודה לאימפריה הסלווקית

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
יש יותר מדרך אחת להיות יהודי

קהילת מבקשי דרך, ע"ר

ש"י עגנון 22 ירושלים 93589 קווי אוטובוס 22, 13, 24, 4

טל: 02-6792501 פקס: 02-6786207

דואר אלקטרוני: kehillah@bezeqint.net

אתר אינטרנט: www.mevakshei.org

מאז 1962 קהילה ויצירה יהודית

פעילויות הקהילה מתקיימות בסיוע הסוכנות היהודית לארץ ישראל

הוסיף להתקיים. מלבד שנים מעטות של עצמאות. אולם על-אף שלא הושגו כל המטרות, היתה תקופת שלטונם של החשמונאים, הטובה ביותר בכל תקופת הזמן של שיבת ציון.

האם מרד זה על כל משמעויותיו, היה בלתי נמנע ?

דעתי היא שיתכן שללא מרד זה ישותנו כעם וכדת לא הייתה ממשיכה להתקיים. עמים רבים גדולים וקטנים נעלמו מההיסטוריה בלא להשאיר עקבות. גם אימפריות גדולות נשארו רק בנבכי ההיסטוריה. תרבויות יוון ורומי העתיקה העשירו את העולם בחוכמתם וכישוריהם בכל תחומי החיים. גם גדולי חכמי ישראל הושפעו מהפילוסופים היוונים. השפעת התרבות ההלנית על היהודים בארץ ובתפוצות נמשכה עוד שנים רבות לאחר אובדן שלטונם באזור. אולם יוון היא כיום מדינה של כ- 10.5 מיליון נפש. רומי = איטליה מדינה של כ- 57.7 מיליון נפשות. יוון וגם רומי אימצו את הנצרות שהיא, תולדת היהדות."